ئارەقخۆرەکە بیر دەکاتەوە».
لەگەڵ ئەوەشدا هێندێ پرسیاری دیکەی لێ کرد.
– چۆن دەکرێ ئەو ئەستێرانە بە هی خۆت بزانی؟
مامەڵەچی خێرا بەد ڕەوشتانە گوتی:
– ئەدی هی کێن؟
– نازانم. هی کەس نین.
– کەوایە هی منن. چونکە ئەمن یەکەم کەس بووم کە ئەمەم بە مێشکدا هاتووە.
– هەر ئەوەندە بەسە؟
– ئەدی چۆن. کاتێک ئەتۆ ئەڵماسێک دەدۆزیەوە کە هی کەس نییە، ئەو ئەڵماسە هی تۆیە. کاتێک تۆ دوورگەیەک دەدۆزییەوە کە هی کەس نییە، ئەو دورگەیە هی تۆیە. کاتێک پێش هەموو کەس بیرێکت بە مێشکدا دێ، ئەو بیرە هی تۆیە و بە ناوی خۆتیەوە دەکەی. ئەمنیش ئەستێرەکان بە هی خۆم دەزانم، چونکە پێش من کەس بیری لەوە نەکردووەتەوە.
شازادە چکۆلە گوتی:
– ئەمە ڕاستە، بەڵام ئاخر ئەمانە چ لێ دەکەی؟
مامەڵەچی وتی:
– بەڕێوەیان دەبەم، دەیانژمێرم و دەیانژمێرمەوە. ئەمە ئاسان نییە. بەڵام ئەمن پیاوێکی گرینگم!
شازادە چکۆلە هێشتا رازی نەببوو:
– ئەمن ئەگەر مل پێچێکم هەبێ دەتوانم لە ملمی بهاڵێنم و لەگەڵ خۆمی بەرم. ئەگەر گوڵێکم هەبێ، دەتوانم لێی بکەمەوە و بیبەم. بەڵام خۆ ئەتۆ ناتوانی ئەستێرەکان لێ بکەیەوە.
– نا، بەڵام دەتوانم لە بانکیان دانێم.
– ئەمەیان یانی چی؟

دیکە، یان گـوڵێـک دروست بکا. کـاتێک چرایەکـە دەکـوژێنێـتـەوە، ئەستێرەکە یان گوڵەکە دەکاتە خەو. ئەمە خۆ خافڵاندنێکی زۆر جوانە. ئەمە بەڕاستی بەکەڵکە، چونکە جوانە.»

کـاتێک شـازادە چکۆلە چووە سـەر ئەسـتێـرەکـە، بە ڕێزەوە سـڵاوی لە چراداگیرسێنەکە کرد.

– ڕۆژباش. بۆچی چراکەت کوژاندەوە؟

چراداگیرسێن وەڵامی دایەوە:

– فەرمانە. زۆرباش.

– فەرمان چییە؟

– فەرمان ئەوەیە چرایەکەم بکوژێنمەوە. شەوباش.

دیسان چرایەکەی هەڵ کردەوە.

چراداگیرسێن وەڵامی دایەوە:

– ئەدی بۆ هەڵت کردەوە؟

– فەرمانە.

شازادە چکۆلە گوتی:

– تێ ناگەم.

چراداگیرسێن وتی:

– تێگەیشتنی ناوێ. فەرمان فەرمانە. ڕۆژباش.

دیسان چرایەکەی کوژاندەوە.

ئەمجار نێوچاوانی خۆی بە دەسرەیەکی چوار گۆشە چوار گۆشەی سوور سڕیەوە و گوتی:

– ئەمن لێـرە ئیـشـێکی زۆر قـورسم هەیە. جـاران باش بوو. بەیانی دەمکوژاندەوە و ئێوارێ هەڵم دەکردەوە. ئیدی پاشماوەی ڕۆژم بۆ حەسانەوە هەبوو و پاشماوەی شەویش بۆ نوستن.

– ئەدی لەو کاتەوە فەرمان گۆڕاوە؟

چراداگیرسێن گوتی:

- هیچ خۆش نییە. هەر ئێستا ئەوە مانگێکە ئەمن و تۆ پێکەوە قسە دەکەین.

- مانگێک؟

- بەڵێ سی خولکە. سی رۆژ. شەو باش.

سەر لەنوێ چرایەکەی هەڵ کردەوە.

شازادە چکۆلە سەیرێکی چراداگیرسێنەکەی کرد و لەوە کە ئەوەندە بە فەرمانەکەی وەفادارە خۆشی ویست. خۆی وەبیرهاتەوە کاتێک جاران سەیری ئاوابوونی هەتاوی دەکرد و جێگۆڕکەی بە کورسییەکەی دەکرد. هەر بۆیە ویستی یارمەتییەکی هەڤاڵەکەی بدا:

- دەزانی... رێگا چارەیەک دەزانم بۆ ئەوەی هەر کاتێک ویستت پشوو بدەی...

چراداگیرسێن گوتی:

- هەموو کاتێک دەمەوێ پشوو بدەم.

ئاخر پیاو دەکرێ هەم وەفادار بێ و هەم تەمبەڵ.

شازادە چکۆلە درێژەی دا:

- ئەستێرەکەت ئەوەندە چکۆلەیە دەتوانی بە سێ هەنگاو دەوری بدەیەوە. بۆ ئەوەی هەمیشە هەتاوت لێ دیار بێ، دەتوانی کەمێک لەسەرەخۆ برۆی. هەر کات ویستت بحەسێیەوە، بگەڕێ... ئیدی رۆژ ئەوەندەی بۆ خۆت بتەوێ درێژ دەبێتەوە.

چراداگیرسێن گوتی:

- ئەمە دەردی من دەرمان ناکا. ئەوەی لە ژیاندا حەزی لێ دەکەم خەوتنە.

شازادە چکۆلە گوتی:

- کەوایە هیچ.

چراداگیرسێن گوتی:

- بەڵێ هیچ. رۆژباش.

– خوغرافیازان چییە؟

– جوغرافیازان زانایەکە دەزانێ دەریاکان، رووبارەکان، شارەکان، کێوەکان و بیابانەکان لە کوێن.

شازادە چکۆلە گوتی:

– ئەمە زۆر سەرنج راکێشە. سەرەنجام ئەمەیان پیشەیەکی بە ڕاستییە.

بە دەوری خۆیدا سەیرێکی ئەستێرەی جوغرافیازانەکەی کرد. ئەو هەتا ئەودەم ئەستێرەی ئەوەندە بەشکۆی نەدیتبوو.

– ئەستێرەکەت زۆر جوانە. ئایا زەریای لێیە؟

جوغرافیازانەکە گوتی:

– نازانم.

شازادە چکۆلە کە دڵسارد بۆوە، گوتی:

– ئەدی کێو؟

جوغرافیازانەکە گوتی:

– نازانم.

– ئەدی شار و رووبار و بیابان؟

جوغرافیازان گوتی:

– ئەمەش نازانم.

جوغـرافیـازان تۆمارەکـەی لێک کردەوە و قـەڵـەم دارەکەی دادا. قـسـەی گـەڕیدەکـان یەکـەم جـار بە قـەڵـەم دار دەنووسن و دوایە ئەگـەر بەڵگـەیان نیشان دا بە پاندان دەیاننووسنەوە.

جوغرافیازان پرسی:

– دەی.

–شازادە چکۆلە گوتی:

– هم! ئەسـتـێـرەی من هێندە سەرنج راکـێش نیـیـە. زۆر چکۆلەیە. سێ گڕکانم هەن. دوویان چالاکن و یەکیان کوژاوەتەوە. بەشکوم رۆژێک چالاک بێتەوە.

جوغرافیازانەکە گوتی:

– بەشکوم.

– گوڵێکیشم هەیە.

– به بڕوای ئێوە بچم کوێ ببینم؟
جوغرافیازان وەڵامی دایەوە:
– ئەستێرەی زەوی. زۆر بە ناوبانگە...
شازادە چکۆلە لە کاتێکدا بیری لە گوڵەکەی دەکردەوە وەڕێ کەوت.

١٦

ئەستێرەی حەوتەم زەوی بوو.

زەوی وەک ئەستێرەکانی دیکە نییە! لەسەر زەوی سەد و یازدە پاشا (بێ ئەوەی پاشا ڕەش پێستەکانمان لەبیر کردبێ)، حەوت هەزار جوغرافیازان، نۆ سەد هەزار مامەڵەچی، حەوت میلیۆن و نیو ئارەقخۆر و سێ سەد و یازدە میلیۆن لووتبەرز، واتە نیزیک بە دوو میلیارد گەورە دەژین. بۆ ئەوەی پێوانەیەکم سەبارەت بە قەوارەی زەوی دابنە دەست، پێویستە بڵێم کە بەر لە دروست کردنی کارەبا، دەبوایە لە هەر شەش وشکارۆکەدا سوپایەکی گەورەی چوار سەد و شەست و دوو هەزار و پێنج سەد و یازدە کەس چراداگیرسێن ڕابگری کە دوور بە دوور دیمەنێکی زۆر شکۆداری هەبوو. جموجۆڵی ئەو سوپایە وەک جموجۆڵی بالەیەکی ئۆپێرا ڕێک خرابوو. لە پێشدا چرا داگیرسێنەکانی نیوزلەند و ئوستڕالیا چراکانی خۆیان هەڵدەکرد. پاشان ئەوان دەچوون دەخەوتن و نۆرەیان دەدایە چرا داگیرسێنەکانی چین و سیبریا. ئەمجار ئەوانیش لەپڕێک خۆیان دەدزیەوە و نۆرە دەگەیشتە چراداگیرسێنەکانی ڕووسیە و هیندوستان. دوای وان چراداگیرسێنەکانی ئەفریقا و ئورووپا و ئەمجار ئەوانی ئەمریکای باشوور وەدەر دەکەوتن و دواجار نۆرە دەگەیشتە هی ئەمریکای باکور. ئەوانە هەرگیز نۆرەیان لێ تێک نەدەچوو و شتەکە زۆر گەورە و بەشکۆ بوو. ئەوە تەنیا چراداگیرسێنی تاکە چرای تەوەرەی باکور و هاوکارەکەی لە تەوەرەی باشوور بوون کە ژیانی خۆیان بە تەوەزەلی و بێکاری دەبردە سەر: ئەوان لە ساڵدا تەنیا دووجار چراکانی خۆیان هەڵ دەکرد.

مارەکە گوتی:

– ئێرە بیابانە و بیابان کەسی لێ نییە. زەوی گەورەیە.

شازادە چکۆلە لەسەر بەردێک دانیشت، چاوی لە ئاسمان کرد و گوتی:

– تۆ بڵێیی ئەستێرەکان بۆ ئەوە بدرەوشێنەوە کە هەر کەس ڕۆژێک بە ئەستێرەی خۆی شاد بێتەوە. بڕوانە ئەستێرەکەی من. ڕاست لەسەر سەرمانە... بەڵام زۆر دوورە!

مارەکە گوتی:

– ئەستێرەکەت جوانە. ئەتۆ بۆ هاتوویە ئێرە؟

شازادە چکۆلە گوتی:

– گیروگرفتم لەگەڵ گوڵێک هەیە.

مارەکە گوتی:

– ئای!

هەردووکیان بێدەنگ بوون.

سەرەنجام شازادە چکۆلە هاتەوە قسە:

– مرۆڤەکان لە کوێن. لەنێو بیابان هەست بە تەنیایی دەکەم.

مارەکە گوتی:

– لەلای مرۆڤەکانیش هەست بە تەنیایی دەکەی.

شازادە چکۆلە ماوەیەکی زۆر لە مارەکەوە ڕاما و سەرەنجام پێی گوت:

– ئەتۆ گیاندارێکی سەیری! وەک قامک باریکی...

مارەکە گوتی:

– بەڵام ئەمن لە قامکی پاشایەک بەهێزترم.

شازادە چکۆلە بزەیەکی هاتێ:

– ئەتۆ زۆر بەهێز نی... تەنانەت پەلیشت نین... تەنانەت ناتوانی سەفەریش بکەی.

مارەکە گوتی:

– ئەمن دەتوانم لە پاپۆڕێک دوورترت بەرم.

١٨

شـازاده چکۆله له بیـابانه‌کـه تێ په‌ڕی و گـوڵێک نه‌بێ تووشی هیچ نه‌بوو، گوڵێکی سێ په‌لکه، گوڵێکی نابووته...

شازاده چکۆله گوتی:

- رۆژباش.

گوڵه‌که گوتی:

- رۆژباش.

شازاده چکۆله به ڕێزه‌وه پرسی:

- مرۆڤه‌کان له کوێن؟

گوڵه‌که که رۆژێک کاروانێکی دیتبوو به‌وێدا تێ په‌ڕیبوو، گوتی:

- مـرۆڤ؟ لێیـه‌تی. شـه‌ش حه‌وتێک، وا بزانم. چه‌ند سـاڵ له‌مـه‌وبه‌ر دیتمن. به‌ڵام قه‌ت که‌س نازانێ له‌کوێن. با ده‌یان با و ده‌یان هێنێ. ئه‌وان ره‌گیان نییه و ئه‌مه زۆریان ئازار ده‌دا.

شازاده چکۆله گوتی:

- به خوات ده‌سپێرم.

گوڵه‌که گوتی:

- خوات له‌گه‌ڵ.

– ڕۆژباش... ڕۆژباش... ڕۆژباش.
شازادە چکۆلە پرسی:
– ئەتۆ کێی؟
دەنگدانەوەکە وەڵامی دایەوە:
– ئەتۆ کێی... کێی... کێی...
شازادە چکۆلە گوتی:
– ببە هەڤاڵم. ئەمن تەنیام...

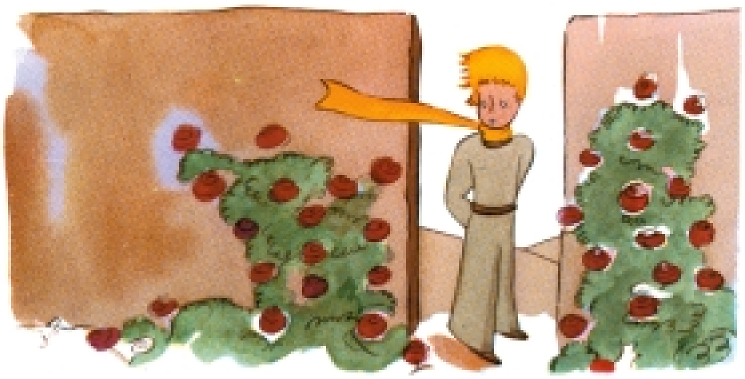

دەنگدانەوەکە وەڵامی دایەوە:
– ئەمن تەنیام... تەنیام... تەنیام.

لێرەدا شازادە چکۆلە بیری کردەوە: «چەند ئەستێرەیەکی سەیرە، وشک و تیژ و سوێر! مرۆڤەکان خولقێنەر نین و هەرچی دەی بیسن دووپاتی دەکەنەوە... ئەمن لە ماڵێ گوڵێکم هەبوو. هەمیشە ئەو لە پێشدا قسەی دەکرد...»

٢٠

شازادە چکۆلە دوای ئەوەی ماوەیەکی زۆر بەنێو خیز و گاشەبەرد و بەفردا ڕۆیشت سەرەنجام ڕێگایەکی دۆزیەوە. هەموو ڕێیەک دەچێتەوە لای مرۆڤەکان.

له نێو گیادا دانیشت و گریا.

بەڵام هیچی نەدی.
دەنگەکە گوتی:
- لێرەم، لەبن دار سێوەکە.
شازادە چکۆلە وتی:
- تۆ کێی، تۆ زۆر جوانی!...
ڕێوییەکە گوتی:
- ئەمن ڕێویم.
شازادە چکۆلە پێشنیاری پێ کرد:
- وەرە یاریم لەگەڵ بکە. ئەوەندە دڵتەنگم...
ڕێوییەکە گوتی:
- ئەمن ناتوانم یاریت لەگەڵ بکەم. ئەمن ڕام نەکراوم.
شازادە چکۆلە وتی:
- ئاە! ببوورە.
بەڵام دوای بیرکردنەوەیەک درێژەی دا:
- «ڕام کردن» یانی چی؟

یەکتـر دەبێ. ئەتۆ بۆ من لە جیـهـاندا تاک دەبی. ئەمن بۆ تۆ لە جیـهـاندا تاک دەبم...

شازادە چکۆلە گوتی:

– خەریکە تێ دەگەم... گوڵێک هەیە... وا بزانم ئەمنی رام کردوە...

رێوییەکە گوتی:

– لەوانەیە. لەسەر زەوی هەموو جۆرە شتێک هەیە...

شازادە چکۆلە گوتی:

– ها! لەسەر زەوی نییە.

رێوی سەری سوڕما و گوتی:

– لە ئەستێرەیەکی دیکەیە؟

– ئا.

– ئەو ئەستێرەیە راوچیی لێیە؟

– نا.

– ئەمە شتی چاکە. ئەدی مریشک؟

– ئەویشی لێ نییە.

رێوی ئاهێکی هەڵکێشا و گوتی:

– هیچ شتێک بێ کەم و کوڕی نییە.

بەڵام رێوییەکە هاتەوە سەر باسی خۆی و گوتی:

– ژیانی من گۆڕانی تێدا نییـە. ئەمن مریشکان دەگرم و مرۆڤەکانیش من. هەمـوو مـریشـکەکـان وەک یەک دەچن و هەمـوو مـرۆڤـەکـانیش وەک یەک. هەر بۆیە لێـرە کەمـێک وەڕەزم. بەڵام ئەگەر ئەتۆ رامم بکەی، وەک ئەوە وا دەبێ هەتاوی ژیـانم هەڵاتبێ. ئـەمن لەگـەڵ هەسـتی پێـی تۆ ئاشنا دەبم کە لەگەڵ دەنگی هەموو پێیەک جیـاوازیی دەبێ. هەستی پێیـەکانی دیکە دەمنێرێتەوە نێو کونەکەم. بەڵام هەستی پێی تۆ وەک ئاوازی مۆسیقا لە هێـلانە دەمـهـێنێـتە دەر. ئەوجار سـەیرکـە! ئەو مـەزرا گەنمانەی هۆوەی دەبینی؟ ئەمن نانخۆر نیم و گەنم بۆ من شتێکی بێ کەڵکە. گەنم جاڕەکان

بۆ وێنە ئەگەر کاتژمیر چواری دوای نیوەڕۆ بێی، لە کاتژمێر سێ ڕا هەست
بە بەختەوەری دەکەم

ناسینی هیچیان نییە. ئەوان شتی ساز و ئامادە لە فرۆشیاران دەکڕن. بەڵام چونکە فرۆشیارێک نییە هەڤاڵان بفرۆشێ، مرۆڤەکان بێ دۆست و هەڤاڵ ماونەتەوە. ئەتۆ ئەگەر هەڤاڵت دەوێ من رام بکە!

شازادە چکۆلە پرسی:

– دەبێ چ بکەم؟

– دەبێ زۆر بەشێنەیی بی. لەپێشدا کەمێک دوور لە من، ئاوا لەنێو گیا دانیشە. بە سیلەی چاو سەیرت دەکەم و ئەتۆ هیچ مەڵێ. زمان سەرچاوەی لێک دردۆنگ بوونە. بەڵام رۆژ بە رۆژ دەتوانی نزیکتر دانیشی...

سبەینەکەی شازادە چکۆلە هاتەوە.

- ئاخر دەگریەی.
ڕێوییەکە گوتی:
- هەڵبەت.
- کەوایە چ قازانجێک ناکەی.
ڕێوییەکە وتی:
- با. لەبەر ڕەنگی گەنم.
ئینجا درێژەی دا:
- بچوو سەیرێکی سوورەگوڵەکان بکەوە. جا بۆت دەردەکەوێ گوڵەکەی خۆت لە جیهاندا تاکە. پاشان وەرەوە ماڵ ئاواییم لێ بکە. ئەمنیش وەک دیاری نهێنییەکت لەلا دەدرکێنم.
شازادە چکۆلە چوو سەیرێکی سوورەگوڵەکانی کردەوە و پێی گوتن:
- ئێوە هیچ وەک سوورەگوڵەکەی من ناچن. ئێوە جارێ هیچ نین. هیچ کەس رامی نەکردوون و ئێوەش کەستان ڕام نەکردوە. ئێوە وەک ڕێوییەکەی منن ئەو کاتە کە تازە دەمناسی. ئەو ڕێوییەک بوو وەک سەد هەزار ڕێویی دیکە. بەڵام ئەمن کردمە هەڤاڵی خۆم و ئێستا ئەو لە جیهاندا تاکە.
سوورەگوڵەکان ئەمەیان پێ ناخۆش بوو. ئەمجار شازادە چکۆلە پێی گوتن:
- ئێوە جوانن، بەڵام پووچن. کەس بۆتان نامرێ. دیارە ڕێبوارێکی ئاسایی پێی وا دەبێ سوورەگوڵەکەی من وەک ئێوە دەچێ، بەڵام ئەو بە تەنیا لە هەمووتان زیاترە. چونکە ئەمن ئەوم ئاو داوە. قاوغە شووشەم بەسەر ئەو ڕۆکردوە. باگێڕەوەم بۆ ئەو داناوە. کرمەکانی دەوروبەری ئەوم کوشتوون (جگە لە دوو سێیەکیان بۆ ئەوەی بۆی ببنە پەپوولە). چونکە من گوێم بۆ ئەو ڕادەگرت ئەو کاتانەی سکاڵای دەکرد، یان ئەو وەختانەی تاریفی خۆی دەکرد و تەنانەت ئەوەدەم کە بێدەنگیش دەبوو. چونکە گوڵەکەی خۆم ئەوە.
ئەمجار هاتەوە لای ڕێوییەکە و گوتی:

قـەتارانەی هەڵیـان دەگـرن، بەڕێ دەکـەم. جـار جـار بۆ لای ڕاست و جـار جاریش بۆ لای چەپ.
ژووری ڕێنوێنی کردن بە تێپـەڕینی قـەتارێکی تیـژڕەوی چرادار کە وەک بروسکە گرمەی هات لەرزی.
شازادە چکۆلە گوتی:
- ئەمانە زۆر بەپەلە دیارن، لە چی دەگەڕێن؟
ڕێنوێنەکە گوتی:
ئەوەی لێشی دەخوڕێ نازانێ.
قەتارێکی تیژڕەوی دیکە لە لایەکی دیکەوە گرمەی هات.
شازادە چکۆلە پرسی:
- کوێرا هاتنەوە؟
ڕێنوێنەکە گوتی:
- ئەمانە ئەوانە نین کە ڕۆیشتن. ئەمە بۆ ئاڵوگۆڕە.
- چما بە جێی خۆیان ڕازی نەبوون؟
ڕێنوێنەکە گوتی:
قەت کەس بە جێی خۆی ڕازی نییە.
گرمەی قەتارێکی تیژڕەوی دیکە هات. شازادە چکۆلە پرسی:
- ئەمانە بەدوای ئەوانی پێشوودا دێن؟
ڕێنوێنەکە گوتی:
- بە دوای هیـچدا نایەن. ئەمانە لە قـەتاردا یان دەخەون یـان باوێشـک دەدەن. منداڵەکان نەبێ کە لووت بە شووشەی پەنجەرەکانەوە دەنێن.
شازادە چکۆلە گوتی:
- تەنیـا منداڵان دەزانن لە چی دەگـەڕێن. ئەوان وەختـی خـۆیان لەگـەڵ بووکە شووشـەیەکی پەڕۆ کەبۆ وان زۆر گرینگە تێپـەڕ دەکەن. ئەگەر بووکە شووشەکەشیان لێ بستێنی، دەگرین...
ڕێنوێنەکە گوتی:

کاتی زیادیم بوایە، زۆر بە کاوەخۆ بەرەو کانیاوێک هەنگاوم دەنا...»

٢٤

هەشتەم ڕۆژی مانەوەم لەنێو بیاباندا بوو و بە سەرهاتی فرۆشیارەکەم لەگەڵ خواردنەوەی دوا دڵۆپی ئەو ئاوەی پێم بوو گوێ دابۆیە. بە شازادە چکۆلەم گوت:

– ئاه، بیرەوەرییەکانت زۆر شیرنن، بەڵام هێشتا فڕۆکەکەم چاک نەکردووەتەوە و ئاوی خواردنەوەشم پێ نەماوە. ئەمنیش بەختەوەر دەبووم ئەگەر توانیبام زۆر بە کاوەخۆ بچمە سەر کانی‌یەک.

ئەو پێی گوتم:

– ڕێوییەکەی هاوڕێم...

– پیاوە چکۆلەکەم! مەسەلەکە چیدی ڕێوی نییە!

– بۆ؟

– چونکە لە تینوان دەمرین...

– مرۆڤ بشمرێ ئەگەر هەڤاڵێکی بووبێ هەر باشە. ئەمن زۆر بەوە کە هاوڕێیەکی ڕێویم هەبووە دڵخۆشم...

لە دڵی خۆمدا گوتم: «ئەو مەترسییەکە هەست پێ ناکا. ئەو هەرگیز نە تینووی دەبێ نە برسی. کەمێک تیشکی هەتاوی بەسە...»

کەچی سەیرێکی کردم و وەڵامی بیر کرنەوەکەمی دایەوە:

– ئەمنیش تینوومە... با بگەڕێین چاڵاوێک بدۆزینەوە...

وازم لێ نەبوو. زۆر ڕەنجێکی بێ سوودە لەو بیابانە پان و بەرینە لە گۆترە بۆ چاڵاو بگەڕێی! لەگەڵ ئەوەشدا وەڕێ کەوتین.

پاش ئەوەی چەند کاتژمێر بە بێدەنگی بە ڕێدا ڕۆیشتین، شەومان بەسەر هات و ئەستێرە هەڵاتن. ئەمن کە لە تینووان کەمێکم تا هەبوو، ئەستێرەکانم وەک لە خەونێکدا بەدی دەکردن. قسەکانی شازادە چکۆلە لە مێشکمدا دەهاتن و دەچوون. لێم پرسی:

چاو نابینریّ!

گوتی:

– دڵخۆشم کە دەبینم لەگەڵ ڕێوییەکەی من هاو باوەڕی.

لەبەر ئەوەی شازادە چکۆلە خەریک بوو خەوی لێ بکەوێ، لە باوەشم کرد و وەڕێ کەوتمەوە. هەژا بووم. وام دەزانی گەوهەرێکی ناسکم پێیە. تەنانەت هەستم دەکرد لەسەر زەوی هیچ شتێک ئەوەندە ناسک نییە. لەژێر تیشکی مانگە شەودا سەیری ئەو هەنیە ڕەنگ پەڕیوە، ئەو چاوە لێک نراوانە و ئەو لسپە مووانەم دەکرد کە بە شنەی با دەلەرزین و لە دڵی خۆمدا دەمگوت: «ئەوەی ئەمن دەیبینم تەنیا ڕواڵەتێکە و هیچی دیکە. بە هەمووی گرنگترە کە بە چاو نابینریّ...»

لێوە نیوە پشکووتووەکانی زەردەخەنەیەکیان لەسەر نیشتبوو، دیسان لە دڵی خۆمدا گوتم: «شتێک کە لەو شازادە چکۆلە خەو لێکەوتووەدا ئەمن شەیدای خۆی دەکا، وەفادارییەکەیەتی بۆ گوڵێک، وێنەی ئەو سوورەگوڵەیە کە تەنانەت کاتێک نووستووشە، وەک گڕی چرا لە ناخیدا دەدرەوشێتەوە...» ئەمجار هێندەی دیکەم ناسک هەست پێ کرد. چرا دەبێ جوان پارێزگارییان لێ بکەی، بایەک دەتوانێ بیانکوژێنێتەوە...

هەروا دەڕۆیشتم کە بەری بەیانی چاڵاوەکەم دۆزیەوە.

٢٥

شازادە چکۆلە گوتی:

– مرۆڤەکان لەنێو قەتارە تیژڕەوەکان دەخزێن. بەڵام ئیدی نازانن لە چی دەگەڕێن. هەر بۆیە دەشڵەژێن و بە دەوری خۆیاندا دەسووڕێن.

ئینجا درێژەی دا:

– چ پێویستە وا بکەن؟...

ئەو چاڵاوەی تووشی بووین هیچ وەک چاڵاوی سەحەرە نەدەچوو. چاڵاوەکانی سەحەرە هێندێ قوڵکەی ساکارن کە لەنێو ڕەڵمدا

پێکەنی. تەنافەکەی گرت و خولخولەکەی هەڵسوڕاند. خولخولەکە وەک کۆنە باپیێک کە لە مێژ بێ با لێی نەدابێ، خڕەی لێ هات.
شازادە چکۆلە گوتی:
– گوێت لێیە؟ ئێمە چاڵاوەکە لە خەو هەڵدەستێنین، ئەویش گۆرانییان دەڵێ...
پێم خۆش نەبوو خۆی ماندوو بکا:
– بیدە بە من هەڵی سووڕێنم. ئەمە بۆ تۆ زۆر قورسە.
بەسپایی دۆڵچەکەم هەتا لێواری چاڵاوەکە هێنا و ڕاست ڕام گرت. دەنگی خولخولەکە هەروا لە گوێمدا دەزرینگایەوە، لەنێو ئاوەکەدا کە هێشتا دەلەرزییەوە، لەرزانەوەی وێنەی هەتاوم دەدی.
شازادە چکۆلە وتی:
– ئەمن تینووی ئەو ئاوەم. بمدەیە بخۆمەوە.
تێ گەیشتم لە چی گەڕاوە!
دۆڵچەکەم تا ئاستی لێوانی هەڵێنا. چاوی لێک نان و خواردیەوە. خۆش بوو وەک جێژن. ئەو ئاوە خواردەمەنی نەبوو. ئاوێک بوو کە لە ڕێگا ڕۆیشتنی بەر شۆقی ئەستێران و دەنگە دەنگی خولخولەکە و لە هەوڵی شان و باهۆی من بە دەست هاتبوو. ئەو ئاوە وەک دیارییەک بۆ دڵ باش بوو. کاتێک منداڵ بووم، ڕووناکایی داری نۆئێل و ئاهەنگی دوعای نیوەشەو و ناسکیی زەردەخەنەکان دیاریی نۆئێلیان بۆ دەڕازاندمەوە.
شازادە چکۆلە گوتی:
– مرۆڤەکانی لای تۆ پێنج هەزار سوورەگوڵ لە باخچەیەکدا دەنێژن و ئەو شتەی لێی دەگەڕێن وە دەستیان ناکەوێ...
لە وەڵامدا گوتم:
– وە دەستیان ناکەوێ.
– لە کاتێکدا ئەو شتە دەتوانێ لە چڵە سوورەگوڵێک یان چۆڕێک ئاودا وە دەست کەوێ...

ئینجا دوای بێدەنگییەک وتی:
- لەو نێزیکانە بەر بوومەوە...
ڕەنگی سوور هەڵ گەڕا.
سەر لەنوێ، بێ ئەوەی هۆیەکەی بزانم خەمێکی نائاساییم لە دڵی خۆمدا هەست پێ کرد. لەگەڵ ئەوەش پرسیارێکم بۆ هات و گوتم:
- کەوایە ئەو بەیانییەی هەشت ڕۆژ لەمەوبەر تۆم ناسی، لەخۆڕا نەبوو بە تاقی تەنیا دەگەڕای. لەو شوێنەی بە هەزار میل لە هەر خاکێکی ئاوەدان دوور بوو. دیارە بەرەو ئەو جێیە دەچووی کە لێی بەربوویەوە؟
شازادە چکۆلە دیسان سوور هەڵ گەڕا.
ئەمنیش بە دوو دڵییەوە گوتم:
- هەڵبەت لەبەر ساڵوەگەڕەکەی بوو؟...
شازادە چکۆلە سەرلەنوێ سوور هەڵگەڕایەوە. ئەو هیچ کات وەڵامی پرسیارەکانمی نەدەدایەوە. بەڵام کاتێک مرۆڤ سوور هەڵدەگەڕێ، نیشانەی ئەوەیە کە شتەکە وایە. ئێوەش پێتان وانییە؟
پێم گوت:
- ئای! دەترسم...
کەچی وەڵامی دایەوە:
- ئەتۆ ئێستا دەبێ ئیشەکەت تەواو کەی. دەبێ بچیەوە لای فڕۆکەکەت. لێرە چاوەڕێت دەبم. سبەی ئێوارێ وەرەوە.
لەگەڵ ئەوەش هەر دڵنیا نەبووم. ڕێوییەکەم وەبیر هاتەوە. کاتێک لێ دەگەڕێی رامت کەن، دوایە لەوانەیە کەمێک بگریەی...

٢٦

لە تەنیشت چاڵاوەکە کۆنە دیوارێکی ڕووخاو هەبوو. ئێوارەی ڕۆژی دوایی کاتێک لە ئیشەکەم گەڕامەوە، لە دوورەوە شازادە چکۆلەی خۆمم دی کە لەو سەرە دانیشتووە و لاقی شۆڕ کردوونەوە، گوێم لێ بوو قسەی

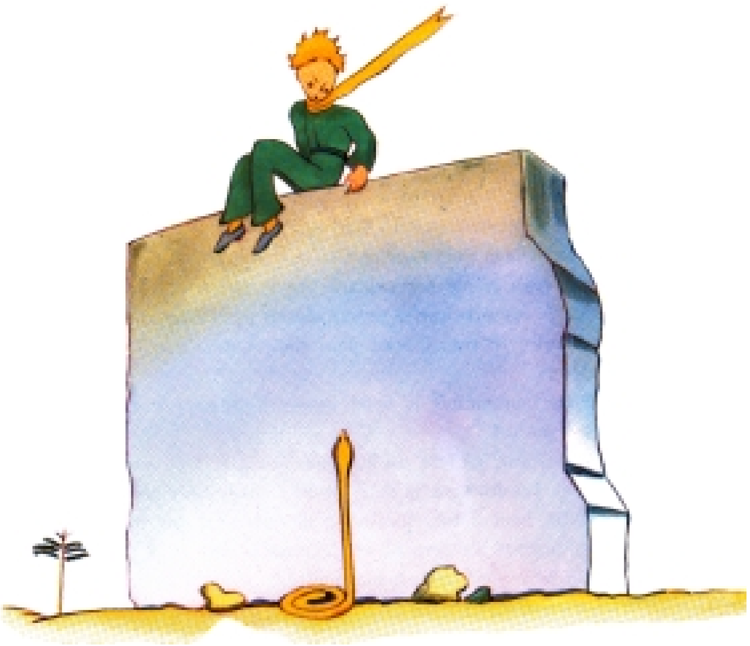

– ئێستا بڕۆ، دەمەوێ بێمە خوار!

دڵی بوو کە دەتگوت هی دڵی باڵندەیەکە بە تاپڕ هەنگاوتبێتیان و خەریک بێ بمرێ. پێی گوتم:

– خۆشحاڵم لەوە کە ئەو شتەت کە بۆ فڕۆکەکەت پێویست بوو دەست کەوتووە.

ئەوجار دەتوانی بچیەوە لای خۆت...

– بە چی را دەزانی؟

بە ڕێکەوت ئەمن دەمەویست پێی بڵێم کە سەرەڕای هەموو تەما لێبڕاوییەکەم، سەرەنجام لە ئیشەکەمدا سەرکەوتم.

ئەو وەڵامی پرسیارەکەمی نەدایەوە. بەڵام دیسان گوتی:

– ئەمنیش ئەمڕۆ دەچمەوە جێگای خۆم...

ئینجا ماخولیاوی‌یانە لەسەری ڕۆیشت:

لەسەر ئەستێرەیەک بێ، خۆشە شەوانە سەیری ئاسمان بکەی. هەموو ئەستێرەکان بە گوڵ دەنەخشێن.

– دیارە...

– یان وەک مەسەلەی ئاوەکە. ئەو ئاوەی داتمێ بیخۆمەوە، بە هۆی خولخولە و تەنافەکەوە وەک ئاوازی مۆسیقا بوو. لەبیرتە؟... چەند خۆش بوو.

– راستە...

– شەوانە بڕوانە ئەستێرەکان. ئەستێرەکەی من زۆر لەوە چکۆلەترە بتوانم جێیەکەیت نیشان بدەم. هەرواش باشترە. چونکە ئاوا ئەستێرەکەی من بۆ تۆ یەکێک لەو ئەستێرانە دەبێ. هەر بۆیە حەز دەکەی سەیری هەموویان بکەی. هەموویان دەبنە هەڤاڵت. جگە لەوە دەمەوێ دیارییەکیشت بدەمێ...

دیسان پێکەنی.

– ئای! پیاوە چکۆلەکەم، پیاوە چکۆلەکەم، حەز دەکەم گوێم لەو

- به جێت ناهێڵم.

- ئاخر وەک ئەوە دەبێ تەواو بم... کەمێک وەک ئەوە دەچم خەریک بێ بمرم. ئاوایە. بۆ دیتنی ئەمە مەیە، ئەوەندەی ناهێنێ.

- به جێت ناهێڵم.

بەڵام ئەو نیگەران بوو:

- ئەوەت کە پێ دەڵێم... لەبەر مارەکەشە. نابێ پێتەوە بدا... مار بە ئازارن. بۆ خۆشیی خۆیان پێوە دەدەن.

- به جێت ناهێڵم.

بەڵام شتێک دڵنیای کرد و گوتی:

- راستە کە بۆ جاری دووهەم ژەهریان نامێنێ...

ئەو شەوە نەمدی وەرێ کەوێ. بێدەنگ بۆی دەرچووبوو. کاتێک توانیم بیگەمێ لێبڕاوانە رێگای دەبڕی و خێرا هەنگاوی دەنا. تەنیا گوتی:

- ئای! هاتی...

دەستی گرتم. بەڵام سەرلەنوێ هەژایەوە:

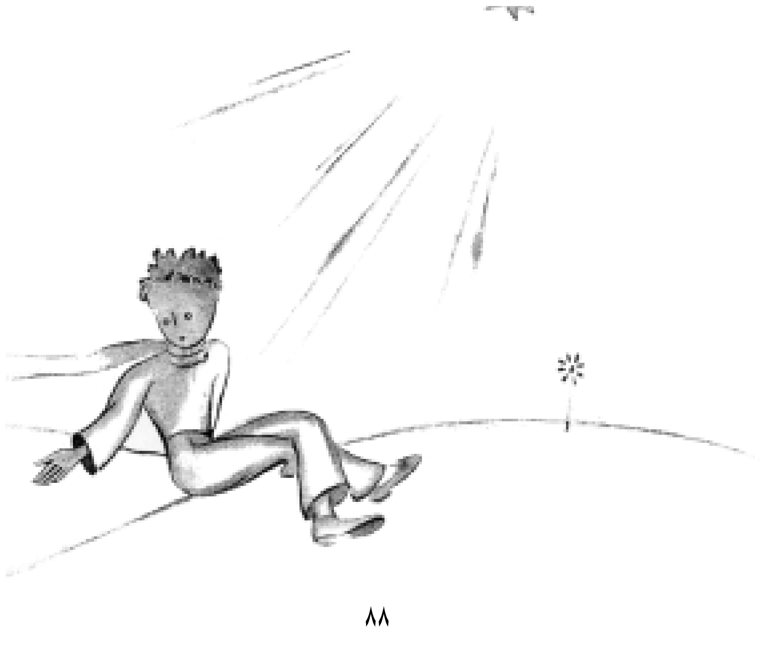

بەسپایی وەک دارێک کە دەکەوێ رانیشت.

لە پەنا گوێزینگی پێی تیشکێکی زەرد درەوشایەوە و هیچی دیکە. دەمە ساتێک جوولەی نەکرد. هاواری نەکرد. بەسپایی وەک دارێک کە دەکەوێ رانیشت و لەبەر ئەوەی کەوتە سەر رەڵم، تەنانەت دەنگی کەوتنەکەشی نەهات.

٢٧

ئێستا لەو کاتەوە شەش ساڵ رابردوە... ئەمن ئەو بەسەرهاتەم هێشتا بۆ کەس نەگێڕاوەتەوە. ئەو هەڤاڵانەی دووبارە منیان دیتەوە، لەوە کە بە زیندوویی دیتیانمەوە زۆر دڵخۆش بوون. لە سەرەتادا دڵم تەنگ بوو، بەڵام پێم دەگوتن «ماندووم»...

ئێستا کەمێک راهاتوومەوە... واتە نەک بە تەواوی... بەڵام دەزانم ئەو

شەوێک لە بیری چووبێ قاوغە شووشەکە بەسەر گوڵەکەی ڕۆکا ، یان شەوێک مەڕەکە بێدەنگ لە سندووقەکەی هاتبێتەدەر...» ئیدی زەنگوڵەکان هەموو دەبنە فرمێسک!...

ئەمە نهێنییەکی زۆر گەورەی تێدایە. بۆ ئێوەش کە شازادە چکۆلەتان خۆش دەوێ و بۆ منیش، لە جیهاندا هیچ شتێک هێندەی ئەو پرسیارە گرینگیی نییە کە داخوا لە شوێنێک کە نازانین کوێیە ، مەڕێک کە ئێمە نای ناسین سوورەگوڵێکی خواردووە یان نا...

لە ئاسمان هەڵڕوانن و لە خۆتان بپرسن: مەڕەکە گوڵەکەی خواردووە یان نا ؟ جا دەبینن چۆن هەموو شتێک دەگۆڕێ...

هیچ گەورەیەکیش هەرگیز تێ ناگا کە ئەمە ئەوەندە گرنگە!

ئەمە بۆ من جوانترین و خەمینترین دیمەنە لە جیهاندا. ئەمە هەمان دیمەنی لاپەڕی پێشووە، بەڵام جارێکی تر کێشامەوە بۆ ئەوەی جوان نیشانتانی بدەم.

شازادە چکۆلە لێرە لە سەر زەوی بە دەرکەوت و هەر لێرەش ون بوو.

بە سەرنجەوە سەیری ئەو دیمەنە بکەن بۆ ئەوەی دڵنیا بن کە ئەگەر ڕۆژێک سەفەرتان کرد بۆ ئەفریقا ، بۆ نێو بیابان، دەیناسنەوە. ئەگەر هات و بێرەدا تێپەڕ بوون، تکاتان لێ دەکەم بە پەلە مەبن، کەمێک لەبن ئەستێرەکە راوەستن! جا ئەگەر منداڵێک هاتە لاتان، ئەگەر پێکەنی، ئەگەر پرچی وەک زێڕی هەبوو ، ئەگەر کاتێک پرسیارتان لێ کرد وەڵامی نەدایەوە، باش بزانن کێیە. ئەو کاتە مێهرەبان بن! مەهێڵن چیدی ئەوەندە دڵتەنگ بم: خێرا بۆم بنووسن کە هاتۆتەوە...

(٢٥) القومية الكردية و د. عبدالله جودت في مطلع القرن العشرين. تأليف: ماليسانژ. ترجمة: شكور مصطفى.
(٢٦) كۆمەڵناسیی گەلی کورد. دانانی: مارتن ڤان برووینن سن. وەرگێڕانی: شوکور مستەفا.
(٢٧) هەڵبژاردنەکانی کوردستان. دانانی: بەدران ئەحمەد.
(٢٨) تنوع الكرد في العراق ـ مدخل الي السياسة. تاليف: سامي شورش.
(٢٩) هەڵەبجە ـ کارەساتی کیمیابارانی ساڵی ١٩٨٨. دانانی: هەورامان عەلی توفیق.
(٣٠) گاڵتە بەچەک. ڕۆمان ـ نووسینی: جێمس ئۆڵدرج. وەرگێڕانی: د. عەزیز گەردی.
(٣١) لە مۆرکە تایبەتییەکانی ڕێزمانی کوردی. دانانی: د. شێرکۆ بابان.
(٣٢) بەرەو ڕێزمانی کوردی، بەرەو زمانی نووسین. دانانی: د. شێرکۆ بابان.
(٣٣) نادرنامەی ئەڵماس خانی کەڵهوڕ. ئامادەکردنی: شوکور مستەفا.
(٣٤) نظام الأناضول الشرقية. تاليف: اسماعيل بيشكچي. ترجمة: شكور مصطفى.
(٣٥) سینتاکسی ڕستەی کوردی. د. کوردستان موکریانی.
(٣٦) فەرهەنگی شارەزوور. کوردی- ئینگلیزی. دانانی: د. شەفیق قەزاز.
(٣٧) الصراعات الدولية. تأليف: محمد احسان رمضان.
(٣٨) مەلا مەحموودی بایەزیدی یەکەمین چیرۆکنووس و پەخشاننووسی کورد. دانانی: د. فەرهاد پیربال.
(٣٩) گێتی زیندەوەر. دانانی: عەلائەدین سەجادی.
(٤٠) مێژووی پەخشانی کوردی. دانانی: عەلائەدین سەجادی.
(٤١) دیوانی شێخ ڕەزای تاڵەبانی. ئامادەکردنی: شوکور مستەفا.
(٤٢) كردستان ودوامة الحرب. تأليف: محمد احسان رمضان.
(٤٣) ڕۆمانی ڕێگا. دانانی: محەمەد مەولوود مەم.
(٤٤) مقالات حول القضية الكردية. تأليف: فوزي الأتروشي.
(٤٥) حياتي الكردية أو صرخة الشعب الكردي. مذكرات: نورالدين زازا.
(٤٦) بۆ کوردستان. دیوان: هەژار موکریانی.
(٤٧) جنوب كردستان في الدراسات الانثروپولوجية. ترجمة: جرجس فتح الله.
(٤٨) مهد البشرية او الحياة في شرق كردستان. تأليف: دبليو. أي . ويگرام وادگار. تي. أي. ويگرام. ترجمة: جرجيس فتح الله.
(٤٩) مبحثان على هامش ثورة الشيخ عبيدالله النهري. تأليف: جرجس فتح الله.
(٥٠) أيامي في ثورة كردستان. مذكرات: يونان هرمز.
(٥١) لقاء الكرد واللان في بلاد الباب وشروان. تأليف: جمال رشيد.
(٥٢) ئاوەدانکردنەوەی کوردستان لە ساڵێکدا - چالاکییەکانی کابینەی چوارەمی حکوومەتی هەرێمی کوردستان لە ساڵی ٢٠٠٠دا و پلانەکانی بۆ داهاتوو.